

WYDZIAŁ
ZARZĄDZANIA
Uniwersytet Łódzki

Dr hab. Ewa Śnieżek prof. nadzw. UŁ
Zakład Rachunkowości Finansowej
Katedra Rachunkowości
Wydział Zarządzania
Uniwersytet Łódzki

**Recenzja rozprawy doktorskiej mgr Magdaleny Dąbkowskiej
pt. „Determinanty wyboru źródeł finansowania małych i średnich przedsiębiorstw w
województwie łódzkim”
przygotowanej pod kierunkiem naukowym
prof. zw. Dr hab. Jerzego Różańskiego
w Katedrze Finansów i Strategii Przedsiębiorstwa na Wydziale Zarządzania
Uniwersytetu Łódzkiego**

I. Informacje ogólne o recenzowanej rozprawie

Recenzowana rozprawa doktorska liczy łącznie 197 stron (w tym dwa załączniki). Na jej zasadniczy tekst, obejmujący wstęp, cztery rozdziały i zakończenie, składają się 153 strony. Poprzedza go spis treści oraz wykaz skrótów. Po zasadniczym tekście pracy Autorka zamieściła bibliografię (170 pozycji), spis tabel, następnie spis map, wykresów i rysunków oraz dwa załączniki (treść kwestionariusza ankiety badania pilotażowego oraz treść kwestionariusza badania zasadniczego). Praca zawiera 121 tabel, 1 mapę, 14 wykresów oraz 1 rysunek. Konstrukcja rozprawy jest kompletna; nie brakuje w niej żadnych wymaganych elementów.

II. Ocena wyboru i uzasadnienia tematu oraz sformułowania celów pracy

Problematyka finansowania działalności małych i średnich przedsiębiorstw nie jest nowa. Prawidłowy wybór źródeł finansowania oraz jego skutki to jedno z najstarszych dylematów rachunkowości zarządczej. Nowy nie jest również nurt badawczy odnoszący ten problem do sektora małych i średnich przedsiębiorstw. W zagranicznej literaturze naukowej problematyka poruszana w recenzowanej rozprawie jest zgłębianą od wielu dziesięcioleci i wciąż często

KATEDRA
RACHUNKOWOŚCI
Wydział Zarządzania
Uniwersytet Łódzki
kr.wz@uni.lodz.pl

70 lat
Katedra Rachunkowości
1948 – 2018

podejmowana, a zmiany zachodzące w przedsiębiorstwach i w ich otoczeniu tworzą nowe perspektywy i możliwości badawcze.

W Polsce literatura i badania na ten temat również są liczne. Mimo, że finansowaniu działalności gospodarczej poświęcono tak wiele opracowań i badań, problem ten trudno uznać za wystarczająco opisany i zgłębiony. Praca mgr Magdaleny Dąbkowskiej w pewnej części wypełnia tę lukę. Dostarcza empirycznej wiedzy na temat przebiegu procesu finansowania działalności w praktyce i możliwości jego udoskonalenia.

Celem głównym rozprawy jest „określenie i ocena kluczowych czynników wpływających na sposób finansowania małych i średnich przedsiębiorstw w województwie łódzkim”. Uzasadnienie wyboru tematu jest transparentne. Realizacji celu głównego zostały podporządkowane trzy cele szczegółowe:

1. Określenie wpływu wybranych cech właścicieli firm sektora MSP na wybór źródeł finansowania przedsiębiorstw.
2. Określenie wpływu wybranych charakterystycznych cech przedsiębiorstwa sektora MSP na wybór źródeł jego finansowania.
3. Określenie relacji występujących pomiędzy tradycyjnymi a alternatywnymi źródłami finansowania.

Cele szczegółowe są spójne z celem głównym. Inną sprawą jest, że to, co Autorka (nie ona jedna zresztą) określa jako cele szczegółowe, są to *de facto* kolejne kroki w procedurze badawczej prowadzące do realizacji celu pracy.

Autorka sformułowała również spójny z tematem i celem pracy problem badawczy oraz zakres pracy. Treść problemu badawczego byłaby bardziej jasna, gdyby przyjął on formę pytania np.: jakie czynniki (ekonomiczne i społeczne) wpływają na wybór źródeł finansowania działalności małych i średnich przedsiębiorstw w województwie łódzkim?

Autorka sformułowała również 4 hipotezy badawcze. Oprócz drobnych potknięć stylistycznych odnoszą się one do podstawowych treści rozprawy, przy czym tylko jedna dotyczy przedsiębiorstw małych i średnich z województwa łódzkiego.

III. Struktura i zawartość merytoryczna rozprawy

Niezależnie od wielu uwag krytycznych odnośnie do szczegółowej zawartości poszczególnych rozdziałów, stwierdzam, że struktura rozprawy jest poprawna i spójna z tematem oraz celem pracy. Jednocześnie należy podkreślić, że logiczny układ treści jest wymagany jako niezbędne minimum w pracach na stopnie naukowe.

Rozdział pierwszy, zatytułowany „Uwarunkowania działalności MSP w polskiej gospodarce”, liczy 21 stron. Tu wstępna uwaga: w tytułach nie powinno się stosować skrótów (MSP), tylko należy podać pełną nazwę. W rozdziale przedstawiono definicję i charakterystykę sektora małych i średnich przedsiębiorstw, opisano historię rozwoju MSP (w Polsce – czego nie podkreślono w tytule podrozdziału). Następnie omówiono rolę małych i średnich przedsiębiorstw w otoczeniu społeczno – gospodarczym oraz omówiono uwarunkowania działalności i rozwoju małych i średnich przedsiębiorstw.

Autorka słusznie rozpoczyna rozdział od definicji małych i średnich przedsiębiorstw. Mankamentem jest jednak to, że skupiła się na omówieniu kryteriów wyodrębnionych w celu zdefiniowania takich przedsiębiorstw, natomiast nie dokonała próby usystematyzowania różnych podejść do zagadnienia i nie zaproponowała swojego stanowiska w tej kwestii. Należało w równym, jeśli nie w większym (zważywszy na fakt znacznie dłuższej i bogatszej historii finansowania małych i średnich przedsiębiorstw w krajach najbardziej rozwiniętych) stopniu przytoczyć definicje autorów zagranicznych (a najlepiej z różnych kręgów kulturowych). Autorka nie dokonała również własnej systematyzacji badań polskich i światowych (choćby w formie schematu). Taka systematyzacja pozwoliłaby zidentyfikować najczęściej i najrzadziej eksploatowane obszary badań. Szkoda, że ani w tym miejscu, ani w

dalszej części pracy nie wskazała wyraźnie, jak jej badania wpisują się w owe perspektywy (do którego nurtu należy je zaliczyć, co wnoszą do poznania rzeczywistości).

Owego, tak cennego u naukowca, krytycyzmu nieco brakuje Autorce wtedy, gdy przytacza stwierdzenia autorów, które albo są oczywiste i banalne, albo stanowią powtórzenie wcześniejszych słów autorów zagranicznych. I choć częste powoływanie się na inne opracowania i korzystanie z licznych źródeł zasadniczo należy oceniać dobrze, to istotna jest również jakość owej literatury (tak aby cytaty i odwołania nie były tylko sztuką dla sztuki i sposobem na powiększenie bibliografii). W dalszej części rozdziału pierwszego Autorka omówiła historię rozwoju sektora MSP w Polsce, a następnie, w podrozdziale 1.3. przedstawiła rolę MSP w gospodarce kraju. Podrozdział, który opatrzono enigmatycznym tytułem „Rola MSP”, ma 1,5 strony i aż się prosi o rozszerzenie rozważań (choćby o doświadczenia innych krajów, czy ewolucję tej roli np. od systemu centralnie planowanego do gospodarki rynkowej). Podrozdział 4.1. traktuje o uwarunkowaniach i rozwoju MSP, a po nim następuje podsumowanie, które nieco rozczarowuje, bo oczekiwałam, że Autorka zawrze w nim swoiste *resume* różnych podejść do problematyki działalności przedsiębiorstw sektora MSP, przedstawiając jasno i wyraźnie swoją opinię na ten temat, włącznie z podaniem własnej propozycji definicji omawianego rodzaju przedsiębiorstw lub wskazania innej, stosowanej w pracy. Na przykład według definicji mikroprzedsiębiorstwa zawartej w ustawie o rachunkowości może nim być nawet spółka akcyjna, a takimi przedsiębiorstwami Autorka chyba się nie zajmuje.

Rozdział drugi zatytułowany „Źródła finansowania mikro, małych i średnich przedsiębiorstw” stanowi kontrpunkt pierwszego. Autorka przedstawia w nim teorie struktury kapitału, które leżą u podstaw kształtowania podejść do finansowania działalności gospodarczej operacyjnego. Wykazuje się zrozumieniem tych idei. Mankamentem opisu teorii struktury kapitału jest przede wszystkim bardzo skrótowe ich potraktowanie. Co prawda Autorka powołała się na istotne prace w tym zakresie i wciąż kanoniczne pozycje współautorstwa S. C. Meyersa, jednak dla tej tematyki Autorka powinna poszukać także

WYDZIAŁ
ZARZĄDZANIA
Uniwersytet Łódzki

innych źródeł. Ogólnie rzecz biorąc, znacząca większość rozdziału drugiego jest napisana na podstawie ograniczonej liczby pozycji literatury, głównie z okresu do roku 2010.

W dalszej części rozdziału drugiego Doktorantka prezentuje rodzaje źródeł finansowania oraz dostępność poszczególnych ich form, w zależności od fazy rozwoju przedsiębiorstwa i jego rozmiarów. Następnie Autorka omawia bariery korzystania z poszczególnych form finansowania przez małe i średnie przedsiębiorstwa. Rozdział kończy się krótkim podsumowaniem. W rozdziale tym nie ma praktycznie polemiki, Autorka nie systematyzuje stanowisk i poglądów. Opisy poszczególnych rodzajów i form finansowania mają charakter podręcznikowy. Niezależnie od wymienionych zastrzeżeń, uważam, że Autorka posiada wiedzę na temat teorii struktury kapitału oraz form wspierania działalności małych i średnich przedsiębiorstw.

Rozdział trzeci rozprawy o nieco enigmatycznym tytule „Mikro, małe i średnie przedsiębiorstwa w Polsce” jest przeglądem wykonanych w przedmiotowym zakresie badań prowadzonych zarówno przez instytucje, jak i przez indywidualnych uczonych i badaczy. W tym rozdziale wskazano, że przedsiębiorstwa z sektora małych i średnich przedsiębiorstw odgrywają coraz większą rolę w gospodarce. Prezentując znaczną liczbę tabel Autorka pokazała dynamikę rozwoju małych i średnich przedsiębiorstw według różnych kryteriów, co ma z pewnością określoną wartość poznawczą, choć brak tu syntetycznego podsumowania.

Następnie Autorka przedstawia rozwój MSP w województwie łódzkim, po czym dokonuje przeglądu badań nad strukturą finansowania przedsiębiorstw działających w sektorze MSP. W podsumowaniu Autorka słusznie zauważa, że „nie wszystkie źródła finansowania są dedykowane dla przedsiębiorstw sektora MSP, ani nie wszystkie są wśród nich popularne”.

Czytając recenzowaną pracę nie mogę pozbyć się wrażenia, że Autorka jest osobą, której pisanie nie przychodzi z łatwością. Informacje podawane są według zasady „krótko i na temat”, ale często ma się wrażenie czytania notatek z wykładu, a nie wyводу naukowego.

KATEDRA
RACHUNKOWOŚCI
Wydział Zarządzania
Uniwersytet Łódzki
kr.wz@uni.lodz.pl

70 lat
Katedra Rachunkowości
1948 – 2018

Bardzo brakuje mi na początku każdego rozdziału szerszego wprowadzenia w zagadnienie, naszkicowania szerszego tła, kontekstu, w którym Autorka rozpatruje zidentyfikowane w rozprawie zagadnienia.

Czwarty (ostatni) rozdział pracy ma charakter empiryczny. Liczy 58 stron. W rozdziale przedstawiono przebieg i wyniki badania pilotażowego i badania zasadniczego dotyczących problematyki omawianej we wcześniejszych rozdziałach pracy. Do badania wybrano przedsiębiorstwa z województwa łódzkiego. Podstawą do budowy kwestionariuszy ankietowych stały się zagadnienia omówione przez Autorkę w rozdziałach: 1 i 2, oraz wnioski z przeglądu badań zawarte w rozdziale 3. Badanie pilotażowe objęło 146 wypełnionych ankiet (ankieta zawierała 32 pytania), natomiast badanie zasadnicze przeprowadzone za pomocą kwestionariusza składającego się z 20 pytań, dało w efekcie 433 wypełnione formularze (z czego 4 odrzucono). Na uznanie zasługuje przygotowany przez Autorkę uporządkowany i logiczny plan badania.

Doskonalenie kwestionariusza przez Autorkę w trakcie badania świadczy o jej dociekliwości, pracowitości oraz nietatwej umiejętności i zdolności do krytycznego spojrzenia na własną pracę naukową.

Przed analizą statystyczną, zgodnie ze sztuką badań naukowych, Doktorantka opisała zastosowane do weryfikacji hipotez narzędzia badawcze. Wykorzystane zostały kolejno:

- da pytań na skalach nominalnych testy V Cramera i Phi Yule'a (czyli miary symetryczne oparte na teście chi-kwadrat),
- do pytań zawierających skale porządkowe – odpowiednio testy Tb – Kendalla lub Tc – Kendalla,
- w przypadku zastosowania skali nominalnej i porządkowej – odczytywano statystykę na niższym poziomie.

Autorka podkreśliła jednocześnie w rozprawie, że „otrzymane wartości testów statystycznych mogą być traktowane jedynie orientacyjnie, bez uogólniania otrzymanych

WYDZIAŁ
ZARZĄDZANIA
Uniwersytet Łódzki

wniosków na całość populacji”. Doktorantka stwierdziła, że otrzymane przez nią wyniki są zgodne z wynikami innych badań przytaczanych w literaturze przedmiotu. Nie mam większych zastrzeżeń odnośnie do doboru narzędzi statystycznych i ich zastosowania.

Na podstawie wyników analiz statystycznych Autorka zweryfikowała sformułowane we wstępie do rozprawy hipotezy. Warto podkreślić czytelny sposób prezentacji wniosków z badania. Doktorantka mogła jeszcze spróbować ocenić, na ile wynikająca z badań sytuacja w polskich przedsiębiorstwach jest typowa dla innych podmiotów gospodarczych (w innych branżach i innych krajach). Byłyby to co prawda w pewnym stopniu rozważania abstrakcyjne, ale przy zachowaniu logiki myślenia i odpowiedniej argumentacji stanowiłyby cenne uzupełnienie wniosków z badania.

Podsumowując część empiryczną stwierdzam, że Autorka:

- 1) poprawnie zaplanowała i przeprowadziła badanie empiryczne,
- 2) przedstawiła narzędzia zbierania materiału empirycznego w postaci właściwie skonstruowanego i zawierającego poprawne pytania kwestionariusza ankiety,
- 3) sformułowała i zweryfikowała hipotezy badawcze,
- 4) właściwie opracowała zebrane dane,
- 5) wykazała umiejętność zastosowania instrumentarium statystycznego,
- 6) zinterpretowała i opisała wyniki badania.

Podsumowując rozdział czwarty, uważam, że mgr Magdalena Dąbkowska potrafi przełożyć swoją wiedzę na praktykę. Oczywiście, wnioski sformułowane przez Autorkę są w pewnym stopniu uproszczone i nieco strywializowane, ale należy zdać sobie sprawę z faktu, że dopiero liczniejsze i bardziej pogłębione badania mogą ujawnić szereg prawidłowości w praktyce i spowodować konieczność weryfikacji opisanych poglądów, na co zwraca się mocno uwagę w artykułach zagranicznych.

KATEDRA
RACHUNKOWOŚCI
Wydział Zarządzania
Uniwersytet Łódzki
kr.wz@uni.lodz.pl

70 lat
Katedra Rachunkowości
1948 – 2018

WYDZIAŁ
ZARZĄDZANIA
Uniwersytet Łódzki

Rozprawę zamyka rozbudowane zakończenie, w którym Autorka przytacza główny cel pracy i streszcza kolejne kroki prowadzące do jego realizacji. Określa również bardzo krótko kierunki dalszych badań. W moim odczuciu Autorka powinna wyjść choć w niewielkim stopniu poza ramy swojego projektu i przedyskutować potrzeby i możliwości badania problematyki źródeł finansowania w ogóle.

Rozprawa nie jest obszerna. Znajdują się w niej fragmenty, które uważam za godne rozwinięcia, np. wprowadzenie do poszczególnych rozdziałów, teorie struktury kapitału i ich powiązania wzajemne, systematyka badań w rozdziale 3.

IV. Ocena prezentacji wyników badań i trafności wnioskowania

Autorka wykazała umiejętność poprawnej i przekonywającej prezentacji wyników przeprowadzonych badań. Ich klarowny na ogół opis jest wzbogacony licznymi tabelami. Wyniki analizy statystycznej materiału empirycznego są interpretowane prawidłowo.

V. Ocena doboru i znajomości źródeł informacji

W pracy wykorzystano 170 pozycji literatury, łącznie ze stronami internetowymi, które nie zostały wykazane odrębnie. Bibliografia nie jest obszerna, zawiera tylko 29 źródeł w języku angielskim. Czasami literatura popularnonaukowa i poradnikowa dominuje nad naukową. Wśród prac brakuje niektórych kanonicznych pozycji, które mimo upływu czasu nie straciły na znaczeniu i aktualności (np. opracowania E. F. Brigham, T. F. Copelanda, A. Rappaporta, J. Gajdki czy M. Jerzemowskiej). Są za to publikacje, które powielają treści innych autorów, nie wnosząc nic nowego do wiedzy w omawianej dziedzinie. Ogólnie stwierdzam jednak, że Autorka ma wystarczającą znajomość krajowej i zagranicznej literatury przedmiotu.

VI. Ocena techniki pisania i języka pracy

Ujęcie graficzne i tabelaryczne są trafne i prawidłowe. Rysunki i tabele znajdują się we właściwych miejscach tekstu, są zazwyczaj poprzedzone stosowną zapowiedzią,

KATEDRA
RACHUNKOWOŚCI
Wydział Zarządzania
Uniwersytet Łódzki
kr.wz@uni.lodz.pl

70 lat
Katedra Rachunkowości
1948 – 2018

WYDZIAŁ
ZARZĄDZANIA
Uniwersytet Łódzki

ponumerowane i prawidłowo opisane. Wyjątek stanowi tu strona 39 rozprawy, gdzie Autorka powołuje się na tabelę 10, gdy tymczasem powinna przywołać tabelę 8. Przypisy są merytorycznie poprawne, chociaż, o ile mi wiadomo, w odnośnikach dolnych podając źródła literatury zaczyna się od pierwszej litery imienia lub imion autora(ów), a następnie podaje się nazwisko, podczas gdy Doktorantka zrobiła to w odwrotnej kolejności czyli tak, jak podaje się bibliografię na końcu rozprawy.

Autorka pisze zrozumiale, na ogół poprawną polszczyzną. Praca niestety nie jest wolna od błędów. Są to liczne błędy literowe, oraz w zakresie stylu i interpunkcji. Autorka kilkakrotnie tworzy zdania źle złożone, o dziwnej konstrukcji, mam również wrażenie, że praca po prostu nie została uważnie „sczytana” przed jej złożeniem. Biorąc to wszystko pod uwagę, język pracy oceniam tylko jako dobry.

VII. Wniosek końcowy

Recenzowana rozprawa posiada walory poznawcze i aplikacyjne. Przeprowadzone przez Doktorantkę badanie można uznać za wkład w rozwijanie wiedzy na temat praktyki finansowania działalności przedsiębiorstw sektora MSP. Postawione w pracy cele zostały zasadniczo osiągnięte.

Rozprawa świadczy o swobodnym poruszaniu się Autorki po zagadnieniach związanych z tematyką rozprawy. Ponadto Autorka zna, rozumie i potrafi zastosować różne metody badawcze. Dobrze radzi sobie z opracowaniem materiału empirycznego, także z wykorzystaniem metod statystycznych. Potrafi formułować pytania, tezy i hipotezy badawcze.

Biorąc pod uwagę wszystkie elementy oceny, uważam, że rozprawa mgr Magdaleny Dąbkowskiej wnosi wkład w rozwój wiedzy w dyscyplinie finansów i w stopniu dostatecznym odpowiada wymaganiom stawianym rozprawom doktorskim w art. 13 ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz. U. z 2003 r. Nr 65, poz. 595 z późn. zm.). Uzasadnia tym samym starania

KATEDRA
RACHUNKOWOŚCI
Wydział Zarządzania
Uniwersytet Łódzki
kr.wz@uni.lodz.pl

70 lat
Katedra Rachunkowości
1948 – 2018

WYDZIAŁ
ZARZĄDZANIA
Uniwersytet Łódzki

o nadanie jej stopnia doktora w dziedzinie nauk ekonomicznych w dyscyplinie finansów.
Wnoszę o dopuszczenie pracy do publicznej obrony.

Łódź, 24 maja 2018 r.

Dr hab. prof. nadzw. UŁ
Ewa Śnieżek

KATEDRA
RACHUNKOWOŚCI
Wydział Zarządzania
Uniwersytet Łódzki
kr.wz@uni.lodz.pl

70 lat
Katedra Rachunkowości
1948 – 2018